

CANADELL RUSIÑOL, Roger: *Josep Anselm Clavé. Una vida al servei de la cultura i la llibertat*, Barcelona, Editorial Comanegra, 2016.

JOAN MARTORI

Universitat Autònoma de Barcelona, Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània (GELCC)

martori.joan@gmail.com

Josep Anselm Clavé i, més concretament, el seu activisme cultural, han estat sotmesos a consideracions molt diverses al llarg de la història. Com també s'ha anat produint amb figures com les de Jacint Verdaguer o Àngel Guimerà, amb les especificitats de cada cas. Pel que fa a Clavé, uns el convertiren en un mite, altres, amb l'afany de fer-se amb el seu llegat, el sotmeteren a un procés d'assimilació i anostrament fins a desvirtuar la seva significació històrica, i encara uns altres s'encarregaren de desnaturalitzar-lo perquè la seva trajectòria vital no s'adeia a la concepció de l'artista i del gestor cultural que defensaven. És en aquest punt que esdevingué necessària una recuperació crítica de la figura o, si més no, acadèmica.

En el tractament de Clavé per part de l'Acadèmia s'ha produït un altre joc d'imatges que, en alguns casos, esdevenen complementàries. El materialisme històric practicant indefectiblement havia de sentir-se atret per l'estudi de la significació de l'obra de Josep Anselm Clavé. Ricard Vinyes (VINYES 1989) aportà una de les visions més sintètiques i precises que s'hagin establert sobre aquesta qüestió. La seva visió de Clavé, però, pagava la servitud d'haver-se posat al servei d'una tesi general sobre la cultura comunista a Catalunya. Així Vinyes hi tendí a ressaltar el component revolucionari i innovador de l'obra claveriana. Que entengué com un programa d'intervenció político-cultural, tot establint les filiacions ideològiques que el fonamentaven. Hi remarcà les estratègies que va seguir Clavé, encaminades a la renovació moral de les classes subalternes. Una moral que calia entendre com l'adquisició d'hàbits culturals destinats a fer prendre consciència de la pròpia dignitat de classe. Joaquim Molas, d'acord amb el seu tarannà, tres anys abans, havia donat una visió de l'activisme claverià un tant programàtica, i també menys monolítica. Considerà l'activitat de Clavé com un programa que el seu propi impulsor s'hauria prefixat de ben jove, orientat a la «redempció artística de la classe treballadora» (MOLAS 1986: 44). Però al mateix temps oferia una imatge de Josep Anselm Clavé oberta a la necessitat de considerar les diverses dimensions del personatge: com a director i empresari i com a poeta i compositor, diferenciades, la qual cosa no volia dir desconnectades. A més de suggerir una necessària anàlisi del seu vessant més específicament polític, que presentava, segons Molas, «interrupcions i clarobscur» que convenia explicar.

Roger Canadell, en la seva tesi doctoral sobre Josep Anselm Clavé i l'escriptura, que, pel que sé, es troba en procés de revisió i publicació, estableix una nova imatge de Clavé, més evolutiva. Considera el que anomena «projecte cultural claverià» com una «unitat de plantejaments, d'objectius, d'idees, etc.» (CANADELL

2012, vol. III: 1601), com no podia ser d'altra manera. Però el seu rastreig per la trajectòria del personatge, plena d'encerts, fracassos i de vicissituds de tot ordre, especialment en la seva dimensió d'empresari i política, el porten a remarcar les diferents estratègies que Clavé hagué d'adoptar per a la consecució dels seus propòsits. Fa l'efecte, doncs, que amb Roger Canadell la visió de Ricard Vinyes s'hagués ajustat encara més a la realitat a partir de les insinuacions que havia fet Joaquim Molas.

Al cap d'uns anys de presentada la tesi de Canadell, a propòsit de la celebració dels vint anys de la fundació del TNC, la temporada 2016-17 s'obrí amb l'estrena de *L'Aplec del remei* (29-9-16) de Josep Anselm Clavé. Per tal de complementar l'esdeveniment, entre altres activitats, s'havia encarregat la publicació del llibre de Roger Canadell que comentem, que corria paral·lela a l'edició de *L'Aplec del Remei* a cura d'Albert Arribas (CLAVÉ 2016).

El mèrit del text de Roger Canadell, una derivada divulgativa d'una petita part de la seva recerca doctoral prèvia, rau en el fet que el seu autor ha sabut trobar el registre, el to i l'extensió adequada a un text divulgatiu, de divulgació acurada, com ho és aquest. Com si, en el millor dels sentits, es tractés d'una biografia de butxaca.

El lector, a partir de la descripció de l'itinerari de Clavé que té en compte tots els seus vessants incardinats cronològicament (personal, poètic, d'articulista, empresarial i polític) hi trobarà descrita la materialització de la passió i el coratge d'un *self-made man*, autodidacte, —forjats des de baix, com diríem ara. Que aconseguí implantar des de la iniciativa privada una política cultural adreçada a les classes populars, que, entre altres qüestions, acabà constituint una alternativa als signes identitaris que la institució del Jocs Florals estava construint a través d'un programa adreçat a les elits del país. L'activisme cultural de Clavé comportà que amb el temps es convertís en un home d'empresa. A partir d'una lectura atenta del llibre de Roger Canadell descobrim com Clavé desplegà iniciatives que el portaren a utilitzar les estratègies de màrqueting més avançades del moment que tenien per finalitat oferir un «producte» de contingut «filantròpic», amb un component decididament regenerador dels costums de les classes treballadores, que impactà en la indústria de l'espectacle orientada al consum cultural de masses, però també en l'espai públic. En aquest sentit, Josep Anselm Clavé utilitzà els canals de distribució més avançats i efectius que tenia al seu abast i orientà la gestió de la seva producció a aconseguir un radi d'acció cada cop més ampli. Amb el seguiment d'estratègies comercials ambicioses però amb una producció molt condicionada per l'ambient polític enrariat, canviant i, sovint convuls, que a moments es respirava en el país i, encara més, per les vicissituds derivades del compromís polític que Clavé adoptà com una divisa (recels de les autoritats cap a la seva feina, deportacions a Maó-Palma i Madrid, acusació d'implicació amb l'assassinat del General Prim, càrrecs polítics que ostentà, etc.).

Aquesta biografia, que té com a eix vertebrador l'evolució de l'obra escrita de Clavé, poètica i periodística, ajuda a comprendre com el projecte associatiu de

Clavé va contribuir a l'afermament del que Roger Canadell (CANADELL 2016) ha anomenat en uns altres papers com el «mite republicà».

Tot plegat em fa pensar que en un altre país, i no precisament els EUA, Josep Anselm Clavé hauria esdevingut una icona del progrés, no del progrés aparellat a la consecució del somni americà, sinó del progrés cultural i emancipador, és clar. I potser a aquestes alçades a Roger Canadell ja li haurien plogut ofertes per posar-se a treballar en el guió d'una vida tan interessant i significativa per a la cultura de masses com ho és la de Josep Anselm Clavé. Si més no, la contribució de l'estudiós, com, per altra banda, la iniciativa del TNC, han ajudat a dedicar-li més atenció. El que no tinc tan clar és si el projecte claverià, fonamentat en uns principis sòlids i conduït per la força de les conviccions del seu creador, amb fermesa i perseverança, haurà actuat de mirall per remoure la consciència dels responsables de la política cultural d'avui dia, tot tenint en compte les moltes adversitats que Clavé hagué de superar i els minsos recursos amb què comptà per tal de culminar els seus assoliments, els efectes dels quals s'allargaren més enllà de la seva mort. Tant de bo el llibre de Roger Canadell fos en la tauleta de nit dels representants de la classe política. Seria desitjable que el seu contingut actués d'inspiració per superar l'ostracisme a què ben sovint sembla que es condemnin les bones reflexions històriques, alligadores, com aquesta. Tan necessàries per a la construcció d'un món més «vivable»!

Per acabar: em ve a la memòria el llibre *El gran Borràs. Retrat d'un actor* de Francesc FOGUET i Isabel GRAÑA (2007) o una altra iniciativa del museu de Badalona sobre Margarida Xirgu (FOGUET 2010), com uns exemples de divulgació, entre d'altres. I editats, en aquell cas, amb més esplendidesa quant al paper, al disseny i a les il·lustracions (més costosos, per tant), que el de Roger Canadell. Crec que d'una manera o altra s'hauria d'aprofundir en el seguiment d'aquesta via per tal de facilitar que la informació sobre els referents de la cultura del país arribin al gran públic.

BIBLIOGRAFIA

- CANADELL (2012): Roger Canadell, *Josep Anselm Clavé i l'escritura: obra poètica i periodisme cultural*, [Tesi doctoral inèdita], Dept. de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona. També a Dipòsit digital de la Universitat de Barcelona: <<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/41627>>
- (2016): *La construcció de mites republicans en l'obra de Josep Anselm Clavé*, A fons, *L'aplec del Remei*, TNC. En línia a: <<https://www.tnc.cat/ca/laplec-del-remei>> (Títol original: «The construction of Republican myths in the work of Josep Anselm Clavé», publicat a Magí Sunyer i Emili Samper (eds.), *The Myths of the Republic: Literature and Identity*, Kassel: Edition Reichemberger, 2016. Traducció: Roger Canadell).
- CLAVÉ (2016): Josep Anselm Clavé, *L'aplec del Remei*, Edició i pròleg a cura d'Albert Arribas, Barcelona: Arola Editors.

- FOGUET (2010): Francesc Foguet, *Margarida Xirgu, cartografia d'un mite. De Barcelona a Punta Ballena*, Badalona: Museu de Badalona; «Col·lecció Biografies Badalonines» 3. En línia a: <https://issuu.com/maeartsceniques/docs/margarida_xirgu_cartografia_d_un_mite>
- FOGUET & GRAÑA (2007): Francesc Foguet i Isabel Graña, *El gran Borràs. Retrat d'un actor*, Badalona: Museu de Badalona; «Col·lecció Biografies Badalonines» 2.
- MOLAS (2009): Joaquim Molas, «La literatura popular. Josep Anselm Clavé. Frederic Soler i el seu cercle», dins *Panorama Crític de la Literatura Catalana. Segle XIX*, IV, Barcelona: Vicens Vives, ps. 110-115. Extret de Joaquim Molas (1986), amb la col·laboració de Xavier Fàbregas i Josep Massot, «La nova literatura popular; tradició i modernitat», dins Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana*, Part Moderna, VIII, Barcelona: Ariel, ps. 9-22.
- (1986): Joaquim Molas amb la col·laboració de Xavier Fàbregas i Josep Massot, «Josep Anselm Clavé», dins «La nova literatura popular; tradició i modernitat», dins Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana*, Part Moderna, VIII, Barcelona: Ariel, ps. 41-49.
- VINYES (1989): Ricard Vinyes, *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)*, Barcelona: Edicions 62.

BRIZ, Francesc Pelai: *Lo llibre de ma vida*, introducció, edició i notes de Ramon Panyella, Lleida: Punctum, 2017: «El Vuit-cents», 13.

MARGALIDA TOMÀS

Societat Verdguer
mtomasvidal@gmail.com

Lo llibre de ma vida, de Francesc Pelai Briz, era una obra llargament esperada des que el responsable de l'edició, Ramon Panyella (autor també de la imprescindible monografia, *Francesc Pelai Briz: entre la literatura i l'activisme patriòtic*, 2013) ens en va donar a conèixer la seva existència en unes ja llunyanes jornades d'estudi celebrades el 2011. El volum s'inscriu en la col·lecció *El Vuit-cents*, de l'editorial Punctum, una col·lecció en què han aparegut una sèrie de títols que posen a l'abast material d'època fins ara inèdit o dispers i de difícil consulta, sigui obra literària (*Cor infinit i altres poemes*, de Joaquim Bartrina), correspondència (*Correspondència. Àngel Guimerà i Jaume Ramon i Vidales, 1865-1898*) i, molt especialment, material autobiogràfic (*Escrips autobiogràfics, 1872-1889*, de Josep Yxart; *Records*, de Pere Aldavert; *Cartes sobre el renaixement*, de Marià Aguiló), grup en què s'inscriu també *Lo llibre de ma vida*.

Briz, com explica Panyella a la introducció, anuncià les seves memòries a finals de 1882, i aquestes començaren a aparèixer per capítols a les pàgines de *La Il·lustració Catalana* dirigida per Francesc Matheu dos anys després. La publicació quedà interrompuda després d'aparèixer-hi tretze lliuraments (març-novembre